

POJAVA VETRA

Tad je dunuo gnevni vetar stojeće krvi vremenam uraslog koščanim korenjem u zemlju. Samo takva bura može da razveje oblake uvreda. Palih. Bol je dolazio duvajući svojim posuvraćenim usnama u žar koji me je opekao. Pao je. Plima je dolazila dižući svoja modra usta svud oko mog vrata. Pala je. Stajao sam na obali. Jedne su ptice odletale za suncem, druge su doletale za zvezdama. Pale su. Treće su ptice kriknule i nečujno letele pred suncem. Ono je dolazilo i odlazilo tonući čas u srebrnu lokvu meseca, čas izvirući za rubom pućinskog lokvanja. Pao. Stajao sam na obali poprskanoj mesinganom krvlju sunca. Palo je. Poprskani talasi škrugutali su. Pali su. Ni stenje nije ništa razumelo. Palo je. Krvarilo je sve do zore. Ni ona nije ništa shvatila. Pala je. Stajao sam a oko mene rušila se obala na kojoj još stojim kao i pre dvadeset godina. Palih. Nisam znao koliko ubedljive krvi još sadrže davno probušene žile. Pale su. Ali zemlja ostaje u propnju i pod ozbiljnošću sveta. Pao je.

Ja stojim i prepoznajem se u njegovom širokom ogledalu punom krvi mladića koji su pali kao ljudi. Stojim. Dečak je isplivao i ne misli na večnost. Pala je. Ne misli na ljubav. Stojim za svet između sna i jave nad bušenom tuđe pale u jamu, za sve ljude koji još nisu pali, da ne padnu između želje i nade, između tamnice stare i nove, između smrti i jutra u koje treba zakopati sve što je mrtvo i boli.

Slobodan.

Oskar Davičo

Samó en cvet, en češnjev cvet dehteč in bel odlómi, moja draga! Ne bom ga za klobúk pripél, ne bom ga v gumblino si del. Odlómi ga, odlómi, draga!

Jaz bom ljudém posílal ta cvet, vsakómur, ki na križ pripél trpi v pomíldi tej... In glej, ta drobni češnjev cvet bo v njih izbrisl molódišja sled in spet razáril tožni jim pogléd.

Samó en cvet, en češnjev cvet odlómi, moja draga, saj veš, kakó vsak tak pozdráv človeku za rešétkami pomága.

Karel Destovnik-Kajuh

JAMA

Gdje je mala sreća, bljesak stakla, Lastavice gnijezdo, iz vrtića dah, Gdje je kucanj zipke, što se makla, I na traku sunca zlatni kućni prah?

Gdje je vretena zuj, miris hljeba, Što s domaćim šturkom slavi život blag, Gdje su okna s komadićom neba, Tiha škripa vrata, sveti kućni prag?

Gdje je zvonice govoda iz štale, Što, ko s daljine, zvuk mu kroz star pod U san kapne; dok zvijezde pale Stoljeća mira nad sela nam i rod.

Nigdje plača. Smijeha. Kletve. Pjesme. Mjesec, putujući, na garišta sja; Ugasnuo s dola dalek jecaj česme, Crni se na putu lešina od psa...

Zar ima mjesto bolesti i muka, Gdje trpi, pati, strada čovjek živ? Zar ima mjesto, gdje udara ruka, I živi s onim, koji ti je kriv?

Zar ima mjesto, gdje još vrište djeca, Gdje ima otac kćerku, majku sin? Zar ima mjesto, gdje ti sestra jeca, I brat joj stavlja mrtvoj na grud krin?

Zar ima mjesto, gdje prozorsko cvijeće Rubi još radost i traži još bol? Zar ima većeg bogatstva i sreće, Nego što su škrinja i klupa i stol?

Ivan Goran Kovačić

alber kami

umetnik i društvo

Zadatak umetnosti je ne da izdaje dekrete ili da zasedne na presto; najvažniji je njen cilj razumevanje. Nijedno delo ljudskog genija nije ipak bilo izgrađeno na mržnji i preziru. Zato umetnik u granicama svoga putovanja umesto da osuđuje — oprašta. Nije sudija, nego onaj koji opravdava. On je večiti advokat svakog živog bića, zato što je živo. Brani zaista iz ljubavi prema bližnjem, a ne iz ljubavi prema čoveku u apstrakciji, koja degradira savremeni humanizam

do sudskega katihizma. I obratno — veliko delo na kraju zastidi sve sudije. Kroz njega umetnik istovremeno odaje počast najplemenitijem otelovljenju čoveka i naginje se i nad poslednjim zločinom. „Svaki od nesrećnika zatvorenih zajedno sa mnom u ovom strašnom mestu — pisao je u zatvoru Vajld — ostaje u simboličnoj vezi sa tajnom života“. Stvarno. Ova pak tajna života poklapa se sa tajnom umetnosti.

Jedino na taj način i pod tim uslovima umetnost može biti revolucionarna umetnost.

jer je ona neumorno odricanje. To istovremeno objašnjava zašto savremeno društvo, reakcionarno ili i ono koje se smatra za napredno — teži da je neutralizira. Umetnost nije velika zato što je revolucionarna, ali je neizbežno revolucionarna kada je velika.

Prošlo je već vreme neodgovornih umetnika. Možda ćemo to žaliti, jer zajedno s njim zavirile su se i naše male radosti. Moramo ipak priznati da ovaj pokušaj povećava naše šanse na autentičnost i primamno ovaj život. Sloboda umetnosti ne vredi mnogo ako je jedini njen značaj da osigura komfor za umetnika. Da bi se neka vrednost ili vrлина mogli ukoreniti u društvu, ne sme se lagati na njen račun, nego treba biti spreman da se plati za nju onoliko koliko bude potrebno...

boris piljnjak

odlomak iz dnevnika

Mislio sam, što je za mene književnost, i neću je znati objasniti, kao ni ljudski život, ni mladu krv (koja se kemijski ničim ne razlikuje od starčke, ali...), kao ni to, da je od sunca veselo, a u sumrak tugaljivo. Što treba novoj književnosti, također ne znam, znam samo jedno: potrebne su dobre stvari, a ostalo će doći samo od sebe (da te stvari ruzaju biti u vezi s novom Rusijom, pisati o tome bilo bi isto, kao kad bi se pisalo, da je stol — stol, a ne aeroplan), i ovih dobrih stvari i kod Majakovskog, i kod Pasternaka, i kod Asejeva, i kod Kazina, i kod Erenburga, i kod Nikitina, i kod mnogih, i kod mene, i kod Artema Veseloga, ma koliko bili različiti. Ima dobrih stvari u Pasternaku, u A. Tolstoj, u drugih, premda pri-padaju sasvim suprotnim i neprijateljskim školama; (nije mi razumljivo ovo neprijateljstvo, jer je u nas ipak siromaštvo, i svi su potrebni, i za sve će biti mjesta, i svi bi trebalo da zajedno rade, — i sve bi se moglo poslati na mjesec u jednom vagonu, ta i ova „nepri-

jateljstva među školama“ — također potječu iz poznate ruske „kapama ćemo poklopiti“...) — i imao sam prabaku Matrenu Danilovnu, u Saratovu na Malininu mostu, — pa je u nje na uzici bio privezan stavljalak mljekca, vrag to mljekca nije pio, jer ga je prabaka posuđivala svetom vodom, — ona je toga vruga vidjela i pokazivala mi ga je — ja ga nisam vidio, a ona je bila pošterna, dobra starica — pa neka Tolstoj, Majakovski, Zamjatin — svaki vidi svojega vruga, to i jest književnost, a ne proletkultovski inkubator, gdje čak ni kroz povećalo ne ćeš naći razliku između jedne i druge „individualnosti“, — i znam: „Krug“ i „Krasnaja Nov“ ostat će u književnosti,

i učinili su za nju, i jesu zdrava književnost — baš zato, jer u književnosti nisu ušli s „platformama“, nisu okupljali pisce i njihove stvari po „prabakinu vragu“, nego naprosto dobre stvari nisu plaćali mjenicama, već turdom monetom. Bili su tamo — i Majakovski, i Kazin, i Vs. Ivanov, i Škapska, i ja, i Zamjatin, — i zato što sada „kazinci“ (koji osim Kazina, kako je rečeno, imaju i takve, koje treba gledati kroz mikroskop) i „asejevci“ (koji se osim Asejeva i Majakovskoga također varaju u računu) prave budalaštine; — ne znači po mom uvjerenju, da treba da i mi pravimo budalaštine; teško je i jalovo dokazivati, kako „ja nisam deva“...

(Preveo Aleksandar Flaker)

luj aragon qovor

... Onaj koji nije nikada video kako drču, dubljene bolom, nežne nozdne voljene žene, koji nije nikada video kako se, silčan uvelim ljubicićama, iz časa u čas senči samrtnički kolout oko njenih očiju, onaj koji nije nikada video kako se rađa užas u pogledima koji su još malocča govorili o nežnosti, u pogledima ukočenim i dubokim sada kod naslućuju tajanstvena pustošenja u telesnim dubinama, onaj koji nije video, jecajući i gotovu da podigne tamni ženu koju je volio blizu deset godina i koja je njegov život, i ono što on brani svom snagom čoveka, i njegov viši razlog da želi da svet bude lep, dobar i pravedan, taj ne može, prijatelji moji, organski da razume krik, koji se uzdiže iz vaših opustošenih gradova i sela, gde materinske ruke podižu k nebu male nevine leševu okruženu neukroćenim junacima koji stežu puške u svo-

im radničkim pesnicama. Tek na rubu smrti, kada se borimo, s njom da joj iščupamo našu ljubav, najviše volimo život, tu neverovatnu i potresnu stvar o kojoj pesnici zlo govore, ali koja je naše meso i naš duh, život čiji smo mi vojnici, mi koji ga ne razdvajamo od slobode, život za koji se vi borite, braćo Spanije, protiv nosilaca smrti koji izviru iz mračne prošlosti u mrtačkom smradu razbojništa, život čiji narodni koreni neće nikad biti iščupani, i život koji je jedina svetlost i jedina pouka, naš cilj i naš izvor. I u toj borbi bića sa ništavilom, kao creće u proleće, rasplamte se raskošne boje noćnih i snažnih osećanja, kroz koja se, najzad, čovek izražava i ponovo postaje antički Herkul, sposoban da pobedi duhom Sfingu i da uguši u svojim rukama džinovskog Antea. Gde su, dakle, ti epohalni glupci koji tvrde da se za vreme ratova ili revolucija

ne mogu da stvaraju lepa i velika dela? Neke se sakriju ti izlapani ljubavnici jedne lpete dostojne fabrikanta mirišljavih sapuna. Mi koji branimo život, mi crpimo, u krajnjem času kad je on u opasnosti, pouku najvećeg i najpotpunijeg ljudskog bogatstva u osećanjima, i u bližini opasnosti i senke mi nalazimo dragocene elemente mirne i svetle budućnosti, mi čitamo u srcu čovekovom, ne bedne lagarje ratnih silica, već skalu sa hiljadu prelića istinske ljudske prirode, i, nama piscima, u razbesnelom paklu, pada u deo da spasavamo samog čoveka a ne njegov prostački odraz. Čoveka u njegovoj složenosti, tu šahovsku igru sa bezbroj kombinacija. Ljudska osećanja onakva kakva se javljaju na gigantskoj šahovskoj tabli društva. Čoveka, to misaono biće, koji je izmislio rad. Čoveka koji može potpuno da se razvije samo onda kada omogući velikom zakonu rada da najzad zagospodari...